यथावस्थापयति तानि तथावतिष्ठन्ते इत्यर्थः । अन्वयविषयसंयमजयात् सिद्धिमाह ईशितृत्वं ७ तेषां भूतभौतिकानां विजितमूलप्रकृतिः सन् यः प्रभव उत्पादो यश्चापायोविनाशो यश्च व्यूहो यथावदवस्थारूपः तेषामीष्टे । अर्थवत्त्वसंयमात् सिद्धिमाह । यच्च कामावसायित्वं ८सत्यसङ्कल्पता विजितगुणार्थवत्त्वो हि योगी यद्यदर्थतया सङ्कल्पयति तत्तस्मै प्रयोजनाय कल्पते । विषमप्यमृतकार्य्ये सङ्कल्प्य भोजयन् जीवयतीति । स्यादेतद् यथा शक्तिविपर्य्यासङ्करोत्येवं पदार्थविपर्य्यासमपि कस्मान्न करोति तथाच चन्द्रमसमादित्यं कुर्य्यात् कुहूञ्च सिनीवालीमित्यत आह न च शक्तोऽपीति । न खल्वेते यत्रकामावसायिनस्तत्र तत्रभवतः परमेश्वरस्याज्ञामतिक्रमितुमुत्सहन्ते । वस्तुपदार्थानां जातिदेशकालावस्थाभेदेनानियतस्वभावा इति युज्यते तासु तदिच्छानुविधानमिति । एतान्यष्टावैश्वर्य्याणि तद्धर्म्मानभिघात इति अणिमादि प्रादुर्भाव इत्यनेनैव तद्धर्म्मानभिघातसिद्धौ पुनरुपादानं कायसिद्धिवत् एतत् सूत्रोपनिबद्धसकलविषयसंयमफलवत्त्वज्ञापनाय । सुगममन्यत्" ॥४४ वि० ।

वेदान्तिमते नित्यैश्वर्य्यमीश्वरस्यैव योगिनान्तु ऐश्वर्य्यं तदधीनमित्यतोन जगत्सर्ज्जने तेषां शक्तिः । यथोक्तं शारीरकसूत्रभाष्येषु

"जगद्व्यापारवर्जं प्रकरणादसन्निहितत्वाच्च" सू० । "ये सगुणब्रह्मोपासनात् सहैव मनसेश्वरसायुज्यं व्रजन्ति किन्नु एषां निरवग्रहमैश्वर्य्यं ? भवत्याहोस्वित् सावग्रहमिति संशयः । किन्तावत् प्राप्तं निरङ्कुशमेवैषामैश्वर्य्यं भवितुमर्हति "आप्नोति स्वाराज्यम्" "सर्व्वेऽस्मै देवा बलिमावहन्ति" "तेषां सर्व्वेषु लोकेषु कामचारोभवतीत्यादि" श्रुतिभ्यः । इत्येवं प्राप्ते पठति जगद्व्यापारवर्जमिति । जगदुत्पत्त्यादिव्यापारं वर्जयित्वाऽन्यदणिमाद्यात्मकमैश्वर्य्यं मुक्तानां भवितुमर्हति जगद्व्यापारस्तु नित्यसिद्धस्यैवेश्वरस्य । कुतः ? तस्य तत्र प्रकृतत्वादसन्निहितत्वाच्चेतरेषाम् । परएवहीश्वरो जगद्व्यापारेऽधिकृतः तमेव प्रकृत्योत्पत्त्याद्युपदेशान्नित्यशब्दनिबन्धनत्वाच्च तदन्वेषणविजिज्ञासनपूर्व्वकमितरेषामादिमदैश्वर्य्यं श्रूयते तेनासन्निहितास्ते जगद्व्यापारे । समनस्कत्वादेव चैषामनैकमत्ये कस्य चित् स्थित्यभिप्रायः कस्यचित्संहाराभिप्राय इत्येवं विरोधोऽपि कदाचित् स्यात् । अथ कस्यचित्सङ्कल्पमन्वन्यस्य सङ्कल्प इत्यविरोधः समर्थ्येत । ततः परमेश्वराहृततन्त्रत्वमेवेतरेषामिति व्यवतिष्ठते" भा० ।

ऐषमस् अव्य० अस्मिन् वत्सरे नि० । वर्त्तमानवत्सरे । ततः भवार्थे ट्युल् तुट् च । ऐषमस्तन तद्भवे स्त्रियां ङीप् । पक्षे त्यप् । ऐषमस्त्य तत्रार्थे त्रि० स्त्रियां टाप् ।

ऐषीक न० इषीकमेव स्वार्थे अण् । इषीकाशब्दार्थे ।

ऐषुकारि पु० इषुकारस्यापत्यम् इञ् । शरकारापत्ये तस्य विषयोदेशः भक्तल् । ऐषुकारिभक्त तद्विषये देशे ।

ऐषुकार्य्यादि पु० पाणिन्युक्ते विषये देशेऽर्थे भक्तल्प्रत्ययनिमित्ते शब्दगण भेदे । स च गणः "ऐषुकारि, सारस्यायन । चान्द्रायण । द्व्याक्षायण । त्र्याक्षायण । औडायन । जौलायन । खाडायन । दासमित्रि दासमित्रायण शौद्रायण द्राक्षायण, शायण्डायन । तार्क्ष्यायण । शौभ्रायण । सौवीर । सौवीरायण । शयण्ड । शौण्ड । शयाण्ड । वैश्वमानव । वैश्वधेनव । नड । तुण्डदेव । विश्वदेव । सापिण्डि" ।

ऐष्टिक पु० इष्टेर्व्याख्यानो ग्रन्थः द्व्यच्कत्वात् ठक् । इष्टेर्व्याख्याने १ग्रन्थे इष्टाय हितम् ठक् । इष्टरूपयागादेर्हिते २अन्तर्विदिके कर्मभेदे "दानधर्मं निषेवेत नित्यमैष्टिकपौर्त्तिकम्" मनुः । "अस्ति तावत् प्राचीनवंशशाला तस्यामाहवनीयाद्यग्नित्रयमैष्टिकवेदिश्च" यजु० ५,१४ वेदर्दी इष्ट्यै प्रभवति ठक् । ३इष्टिसाधनसमर्थे प्रयोगे च । "यजमानशब्दादैष्टिकेषु निगमेषु" आश्व० श्रौ० ५,३,७, । तेषां समावापादि यथार्थमभिधानमैष्टिके तन्त्रे" ४,१,९ ।

ऐहलौकिक त्रि० इहलोके भवः ठञ् द्विपदवृद्धिः । इहलोकजाते "ऐहलौकिकमेवेह उताहो पारलौकिकम्" भा०व० ३८१ अ० । "ऐहलौकिकमीहन्ते मांसशोणितवर्द्धनम्" भा०व० ११८ अ० । स्त्रियां ङीप् ।

ऐहिक त्रि० इह भवः कालाट्ठञ् । १इहलोकभवे २गृहीतशरीरसम्बन्धिनि स्रक्चन्दनादिसुखानुभवादौ च । "क्वचिद्रुमवदैहिकार्थेषु गृहेषु" भाग० ५,१४,३२ । "यथैहिकामुष्मिककामलम्पटः" भाग० ५,१९,१४ । इह विदितः ठञ् । ३इहविदिते ४"ऐहिकब्रह्मघ्नपतेर्दाहादिनिषेधात् जन्मान्तरीणतत्पापवत एव सहमरणेनोद्धारः" शु० त० रघु० । स्त्रियां ङीप् ।

इति वाचस्पत्ये ऐकारादिशब्दार्थसङ्कलनम् ।